

İnceleme-Araştırma

Ekonomik büyüme ve sosyal sermaye : Ampirik bir kanıt

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Karagül *

Dr.Selçuk Akçay *

Abstract · Economic growth and social capital: An empirical evidence

This study attempts to explore the relationship between economic growth and social capital across 36 developed and developing countries for the periods of 1960-1995 and 1980-1995 respectively. Based on the theoretical framework of Barro (1991) and Mankiw, Romer, Weil (1992), the empirical evidence provided suggests that there is a statistically significant positive relationship between economic growth and social capital for the period of 1980-1995.

İ.GİRİŞ

Çağdaş iktisadi teoride, ülkelerin ekonomik gelişmelerine doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunan, karşılıklı etkileşim halinde olan(Ritzen, 2000: 5-6) politik, örgütsel, çevresel, entelektüel, kültürel, beşeri ve sosyal unsurlar çağdaş iktisadi teoride sermaye olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ülkelerin ekonomik gelişme ve büyüme performanslarını sadece emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcilik gibi klasik iktisadi değerlerle açıklayabilmek mümkün değildir. Bu bağlamda; kurumları, ilişkileri, bireyler arasındaki etkileşimi belirleyen davranışları ve değerleri içeren sosyal sermaye kavramı, özellikle de 1990'lı yıllardan sonra ekonomistlerin, sos-

yologların ve diğer sosyal bilimcilerin araştırma yaptıkları önemli bir konu olmuştur. Bu doğrultuda, sosyal sermaye kavramını anahtar kelime olarak veren makalelerinin sayısı, 1981 yılından önce 20 iken bu sayı 1991 ve 1995 yılları arasında 109'a çıkmış ve 1999 yılı Mart ayı itibarıyla 1003'e ulaşmıştır.(Baum, 2000)

Bu çalışmanın amacı ekonomik büyüme ile sosyal sermaye arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın birinci bölümünde ekonomik büyüme ile sosyal sermaye ilişkisi ele alınmıştır. İkinci bölümde metodoloji, model ve veri kaynakları sunulmuştur. Üçüncü bölüm tahmin sonuçlarına ayrılmış ve dördüncü bölümde ise çalışma sonuçlandırılmıştır.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

II. SOSYAL SERMAYE VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Sosyal Sermaye üzerine kesin ve tek bir tanım yapmak imkansızdır. Ancak basit bir şekilde sosyal sermayeyi; en az iki kişi arasında güvene dayalı olarak kurulabilen iletişim imkanı, biraz daha geniş bir tanımlamayla, toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini arttıran, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri(Temple.2000; 23) şeklinde tanımlamak mümkündür. Sosyal sermayeyi ekonomik açıdan da kişi ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkilerin, ekonomik etkinliğe ve üretime yansması olarak kabul etmek mümkündür.

Sosyal sermaye; iletişim ağı, sosyal normlar ve güven faktörlerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermaye olgusu, topluma yön veren ahlaki değerlere, kültürel ve siyasi yapı ile eğitime göre şekillenmektedir. Dolayısıyla adalet, güzellik, aşk, arkadaşlık ve geleceğe duyulan güven gibi maddi olmayan değerlerin toplumda oynadığı rol ayrı bir önem arz etmektedir.(OECD. 2001; 42) Bu anlamda, sosyal sermaye üzerindeki çalışmalar, kişi ve kurumlar arası dikey ve yatay yönlerdeki her türlü iletişimin fiziki, yasal ve ahlaki açılardan olabilirliği ile bunların ne ölçüde güvene dayandığını analiz etmektedir. Bu çalışmalardaki amaç ise, kişi, kurum ve kuruluşlar arası söz konusu ilişkilerin toplumun ekonomik ve sosyal içerikli genel amaçlarına ulaşmada ne ölçüde katkı yaptığının tespit edilmesine yöneliktir.(Schuller.2000; 3)

Klasik iktisatçılar toprağı, işgücünü ve fiziki sermayeyi, ekonomik büyümeye katkıda bulunan üç önemli üretim faktörü olarak belirtmişlerdir. Robert Solow 1950'li yıllarda teknolojinin (fiziki sermaye) önemini ortaya koyarken, T.W. Schultz ve Gary Becker 1960'lı yıllarda beşeri sermaye kavramının önemini vurgulamışlardır. Bu iki yazar göre; bir toplumda klasik üre-

tim faktörlerinin verimli olarak kullanılması hususunda eğitilmiş ve sağlıklı işgücünün önemli bir rolü bulunmaktadır. Öte yandan sosyal sermaye, bireylerin ne kadar bilgi ile donandıkları ile sınırlı olmayan, aynı zamanda kişiler arasındaki ilişkileri ve güven düzeyini ön plana çıkaran, daha kapsamlı bir üretim faktörüdür. Bu bağlamda; sosyal sermayenin varlığını gösteren etkenleri şu sorulara verilecek cevaplarla aramak gerekmektedir: Toplum düzenleyen kurallar yeterli mi? Toplumda güven atmosferi mevcut mu? Bilgi akışı var mı? Toplum yapıcı sosyal faaliyetlere eğilimli mi?

Sosyal sermaye, Putnam'a (1995) göre insan hayatının her yönü üzerinde güçlü ve farklı etkilerde bulunmaktadır: Bu bağlamda suç oranlarının azalmasında (Halpern 2001, Putnam 2000), eğitimde başarının artmasında (Coleman 1988), daha eşit bir gelir dağılımı düzeyine ulaşılmasında (Wilkinson 1996, Kawachi ve diğerleri, 1997), ekonomik büyümenin hızlanmasında (Whiteley, 2000), yolsuzlukların azalması ve hükümetlerin daha verimli çalışması (Putnam 1995), ile artan güvene bağlı olarak, işlem maliyetlerinin azalmasında (Fukuyama 2000) sosyal sermayenin çok büyük etkisi bulunmaktadır.

Sermaye kavramında yaşanan gelişmeler sebebiyle ekonomik büyüme modellerinde büyümeyi açıklayan değişkenler artmıştır. Sosyal sermaye'nin ekonomik büyüme üzerine doğrudan ve dolaylı yollardan birçok etkisi bulunmaktadır. Doğrudan etkiler, işlem maliyetlerinin düşürülmesi ve maliyetleri arttıran dışsallıkların azaltılması ile artan tasarruf ve yatırımlar yoluyla ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda güvenin hakim olduğu toplumlarda sosyal sermaye, toplumsal problemlerin beraberce çözümlenmesi ve ülke kaynaklarının daha verimli kullanılması yoluyla da ekonomik büyümeye doğrudan etki yapabilmektedir.(Whiteley. 2000; 451)

İşlem maliyetlerinin azaltılması kapsamında; güvenin ve gelişmiş iletişim imkanlarının hakim olduğu toplumlarda

emek, sermaye ve zaman israfına neden olan bir çok işlemde tasarruf sağlanabilmektedir. (Grootaert. 2001; 8) Sosyal sermaye ile işlem maliyetleri ilişkisini Fukuyama (Fukuyama 2000; 47) şu şekilde özetlemektedir:

Sosyal sermaye toplumun yaratacağı endüstriyel ekonominin doğası üzerinde belli başlı sonuçlara yol açar. Eğer bir işletmede birlikte çalışmak zorunda olan insanlar, ortak ahlaki kurallara uygun hareket ettiklerinden dolayı birbirlerine güveniyorsa, yürüttükleri işin maliyeti daha az olur. Bunun aksine güvenin az olduğu durumda insanların birbirleriyle işbirliği yapabilmeleri için müzakereye, anlaşmaya ve dava etmeye iten resmi kurallar ve düzenlemeler sistemine ihtiyaç duyulur. Toplumda güvenin yerine geçen resmi kurallar ve düzenlemeler iktisatta "işlem maliyetleri" olarak bilinen duruma ortaya çıkarır. Diğer ifade ile toplumdaki yaygın güvensizlik, bütün ekonomik faaliyetler üzerine konmuş vergi etkisi yapar.

Öte yandan güvenin olduğu toplumlarda, üretim maliyetlerini arttırıcı, çevre kirliliğine benzer bir çok dışsallıklar asgari düzeylere kolaylıkla çekilebilmektedir. Bu bağlamda iç güvenliğe yapılan harcamaların azalması, can ve mal güvenliğine yönelik harcama ve önlemlerin minimum seviyelerde kalması da ülke kaynaklarının daha verimli alanlarda kullanılabilmesine yol açmaktadır. Çünkü güvenin hakim olduğu ülkelerde can ve mala yönelik suçlarda ciddi bir düşüş görüldüğü gibi, ekonomik ve diğer amaçlı sözleşmelere bağlılık artmaktadır.

Sosyal sermayenin güvene dayalı ekonomik büyümeye doğrudan etkilerinin bir başka yönü tasarruf ve tüketime dayalı teorilerle açıklanmaktadır. Bu yöndeki teorilere göre, güvenin hakim olduğu ülkelerde kişilerin tasarrufları artmakta ve artan tasarruflar da yatırımlara kanalize olmaktadır. Böylelikle sosyal sermaye, ekonomik büyümeye önemli oranda pozitif etki yapmaktadır.(Omory. 2000; 9).

Sosyal sermayenin ekonomik büyümeye doğrudan etkilerinin yanında bir çok da dolaylı etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda, beşeri sermayeyi tamamlayan bir faktör olarak işlev görmesi,(Glaeser. 2000; 27) ekonomik büyümeye dolaylı yollardan yaptığı katkıların en önemlilerindedir. Sosyal sermayenin dolaylı etkisi genel olarak, mevcut üretim faktörlerinin daha verimli kullanılmasında sağladığı katkılar yoluyla ortaya çıkmaktadır. Örneğin, beşeri sermayeye sahip olan bir kişinin söz konusu bilgi ve becerilerini etkin bir şekilde kullanımı tamamen kendi iradesine bağlıdır. Diğer bir ifade ile, içinde yaşadığı toplumla barışık olmayan bir kişinin o toplum lehine özveriyle çalışması pek mümkün değildir.(Whiteley. 2000; 451)

Ayrıca güvenin hakim olduğu toplumlarda, yolsuzlukların da azalması nedeniyle ülke kaynaklarının amacına uygun ve verimli bir şekilde kullanılması mümkün olmaktadır. Çünkü ekonomik kaynakların etkin kullanılmamasında, siyasi ve etnik kaygılarla kişi kayırmalarında önemli ölçüde sosyal sermaye yetersizliği etkili olmaktadır. Dolayısıyla, toplumu ile yeterince barışık olmayan ve onlarla yeterli ölçüde iletişim kuramayan kişiler, gerek kendi şahsi çıkarlarını gerekse yandaşlarının çıkarlarını gözetme konusunda çok daha etkin rol alabilmektedirler.

Sosyal sermaye, kamunun yapılanmasında da önemli etkilere sahip bir faktördür. Çünkü güven eksikliği sebebiyle sosyal sermaye problemi olan ülkelerde; bürokratik engeller, sivil toplum örgütlerinin bastırılması, mülkiyet hakkının ve düşünce özgürlüğünün yeterince korunmaması ile bir takım kuralsızlıklara sıkça rastlanmaktadır. Dolayısıyla bu türdeki ekonomik ve sosyal yapılanmanın olduğu bir ülkede ekonomik başarıdan söz etmek de mümkün olmamaktadır(Woolcock.2000; 22). Çünkü söz konusu olumsuzluklar, ülkedeki ekonomik faaliyetleri yavaşlamasına, yatırımların önünün kesilmesine, kişilerin yaratıcılığının köreltilmesine ve kaynakların

toplum menfaatlerine ters düşecek şekilde kullanılmasına yol açmaktadır.

Güvenin hakim olmadığı toplumlarda ekonomik örgütler daha çok aile şirketi olarak kurulmaktadır. Dolayısıyla, global çapta belli bir güce ulaşma şansı olmayan ve kurumsallıktan uzak olan bu şirketler genellikle kısa ömürlü ve sığ bir yapıya sahiptirler. Bu türdeki küçük boyutlu işletmelerin hem uzun ömürlü olamaması, hem de global düzeydeki diğer firmalarla rekabet yapamaması, ilgili ülkeler açısından ekonomik manada önemli bir kayıptır (Fukuyama, 2000; 57-86).

Yukarıdaki argümanlar ışığında bu çalışmanın temel hipotezimiz aşağıdaki gibidir:

Sosyal sermaye ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile, sosyal sermayesi yüksek olan ülkelerde ekonomik büyüme yüksektir.

III. METODOLOJİ, MODEL VE VERİ KAYNAKLARI

Sosyal sermayenin ekonomik büyüme üzerine etkisini araştırmak için zaman serisi analizi yapmak uygun bir yöntemdir. Ancak, sosyal sermayeye ilişkin zaman serisi verilerin olmayışı bizi ülkelerarası bir çalışma yapmaya itmiştir. Ekonomik büyüme, sosyal sermaye ilişkisinin incelenmesi için Barro (1991) ve Mankiw, Romer, Weil (1992) tarafından geliştirilen ekonomik büyüme modeli metodolojisi kullanılacaktır. Barro'nun ekonomik büyüme modeli genel hatları itibarıyla aşağıdaki gibidir.

$$G_y(i,t) = \alpha + \beta X_i + \epsilon_i \quad (i=1, \dots, n) \quad (1)$$

Yukarıdaki eşitlikte α sabit terim, $G_y(i,t)$ i ülkesinde t zaman aralığında kişi başına düşen GSYİH artış, X_i , açıklayıcı değişkenlere ait vektör, ϵ_i ise hata payıdır. Bu çalışmada (1) numaralı denklemin aşağıdaki versiyonu kullanılmıştır.

Yukarıdaki eşitlikte α , sabit terimi, $G_y(i,t)$, i ülkesinde t zaman aralığında kişi başına düşen GSYİH'daki artışı, (Y) başlangıç yılı kişi başına düşen GSYİH'yı, (I) ya-

$$G_y(i,t) = \alpha + \ln \beta_1 Y + \ln \beta_2 I + \beta_3 POP + \ln \beta_4 SOCAP + \beta_5 POL + \beta_6 OPEN + \ln \beta_7 SSER + \epsilon_i \quad (2)$$

tırımların GSYİH'ya oranını, (POP) nüfus artış oranlarını, (SOCAP) sosyal sermayeyi, (POL) siyasi istikrarsızlıkları, (OPEN) dış ticarete açıklık düzeyini, (SSER) orta ve lise düzeyi okullaşma düzeyini (beşeri sermayeyi) göstermektedir.

Tahmin edilen modelin katsayıları Neoklasik büyüme modelinin öngördüğü işaretlerdir. Y teriminin katsayısı yakınsama (convergence) teorisine göre negatif olması beklenir ($\beta_1 < 0$). Yakınsama teorisine göre başlangıç yılı kişi başına düşen GSYİH düzeyi ile gelir artışı (ekonomik büyüme) arasında negatif bir ilişkinin varlığını ileri sürer. Diğer bir ifadeyle, yakınsama teorisine göre başlangıçta daha düşük kişi başına düşen GSYİH sahip olan ülkeler diğer ülkelere göre daha yüksek ekonomik büyüme oranlarına sahip olmaktadır (Mankiw, Romer ve Weil, 1992: 422).

Neoklasik büyüme modeline göre, I (yatımlar) teriminin katsayısının pozitif ($\beta_2 > 0$), POP (nüfus artış oranı) teriminin katsayısının ($\beta_3 < 0$) negatif olması beklenir. Diğer bir ifade ile yatırımlardaki artış ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilerken nüfus artış oranı negatif yönde etkilemektedir. SSER (Orta ve lise düzeyi okullaşma düzeyi ile ölçülen beşeri sermaye) teriminin katsayısının ($\beta_7 > 0$) pozitif olması beklenir. Bir ülkede beşeri sermaye ne kadar yüksek ise ekonomik büyüme de o oranda yüksek olmaktadır (Mankiw, Romer ve Weil, 1992: 407-415). Modele katılan diğer açıklayıcı değişkenlerin katsayılarının şu şekilde olması beklenmektedir: SOCAP ($\beta_4 > 0$), POL ($\beta_5 < 0$), OPEN ($\beta_6 > 0$).

Çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan 36 ülkeye ait veriler kullanılmıştır. Ülkeler listesi Ek-1'de sunulmuştur. Bağımlı değişken olarak (1960-95) ve (1980-95) dönemleri kişi başına düşen GSYİH artış oranları alınmıştır. Kişi başına düşen GSYİH artış oranları, başlangıç yılı kişi başına düşen GSYİH (1960 ve 1980 yılları), nüfus artış oranları (1960-95), (1980-95), yatırım / GSYİH (1970-95), orta ve lise düzeyi okul-

laşma düzeyi (1985 yılı) (beşeri sermaye) verilerinin kaynağı Dünya Bankasının internet veri bankasıdır*.

Sosyal sermaye değişkeni olarak Dünya Değerler Anketi (The World Values Survey) 1981,1991 ve 1995-96 yılları ortalama güven düzeyi verisi kullanılmıştır. Dünya Değerler Anketi 1981, 1991 ve 1995-96 yılları için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki güven düzeyini ölçmek için Michigan Üniversitesi öncülüğünde yapılmıştır. Bu anketlerde deneklere şu soru sorulmaktadır: Genel olarak insanların çoğunun güvenilir olduğunu söyleyebilir misiniz? Yoksa insanlarla olan ilişkilerde çok dikkatli olunması gerektiğine mi inanıyorsunuz? Dünya Değerler Anketinin çeşitli ülkelere ait güven (trust) düzeyi verisi, sosyal sermaye konusunda yapılan akademik çalışmaların çoğunda sosyal sermayenin bir göstergesi olarak kullanılmaktadır (Örneğin, Rafael La Porta ve diğerleri, 1997; Knack ve Keefer, 1997; Knack, 1999; Whiteley, 2000; Paxton, 2002). Çalışmada kullanılan sosyal sermaye verisi Norris'den (2001:30-31) alınmıştır.

Siyasi istikrarsızlıklar için Anthony Annet tarafından geliştirilen 1960, 70 ve 80'li yılları içeren siyasi istikrarsızlık endeksi kullanılmıştır. Endeks askeri darbeleri, suikastları, ayaklanmaları, sivil savaşları, hükümet krizleri, anayasada yapılan değişikliklerin sıklığı, şiddet gösterileri, bakanların ne kadar sık değiştiği gibi faktörler hesaba katılarak hazırlanmıştır (Annet, 2001: 576). Endeks 0 ile 1.5 arasındaki değerlerden oluşmaktadır. 0 en düşük siyasi istikrarsızlıklar düzeyini, 1.5 ise en yüksek siyasi istikrarsızlık düzeyini göstermektedir.

Dış ticarete açıklık verisi olarak Gwartney ve diğerleri tarafından geliştirilen (1980-1997) yılları ortalama ticarete açıklık endeksi kullanılmıştır. Endeks tarifeler, sermaye akışlarının serbest olup olmadığı ve karborsa döviz kuru primleri hesaba katılarak hazırlanmıştır (Gwartney

ve diğerlerinden 2000: 17-27). Endeks 0 ile 10 arasındaki değerlerden oluşmaktadır. 0 en düşük dış ticaret açıklık düzeyini 10 ise en yüksek dış ticaret açıklık düzeyini göstermektedir. Analizde kullanılan verilerle ilgili açıklayıcı istatistik bilgileri Ek-2'de, korelasyon matrisi ise Ek-3'de sunulmuştur. Çalışmada, EVIEWS 2.0 ekonometri paket programı kullanılmıştır.

IV. TAHMİN SONUÇLARI

Ekonomik büyüme ile sosyal sermaye arasındaki ilişkinin incelenmesi için (2) nolu model En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) ile tahmin edilmiştir. Modelin 1960-95 dönemi tahmin sonuçları Tablo.1'de, 1980-95 dönemi tahmin sonuçları ise Tablo.2'de verilmiştir.

Ekonomik büyüme sosyal sermaye ilişkisi ilk olarak 1960-95 dönemi için incelenmiştir. Bu dönemin sonuçlarına göre açıklayıcı değişkenlere sahip olsa da değişkenlerin hepsi istatistiksel olarak anlamlı değildir. Sabit terim sosyal sermaye (SOCAP) ve beşeri sermayenin bir göstergesi olan orta ve lise düzeyi okullaşma oranı (SSER) hiçbir modelde istatistiksel olarak anlamlı değildir. Sosyal sermaye (SOCAP) değişkeni 1960-1995 döneminin bütün modellerinde beklenen işarete sahip olsa da hiçbir modelde istatistiksel olarak anlamlı değildir. 1960-95 dönemi analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ekonomik büyüme yatırımların, nüfus artışının ve siyasi istikrarsızlıkların önemli rol oynadığını görmekteyiz. Ayrıca bu dönem analiz sonuçlarına göre yakınsama teorisinin gerçekleştiğini görmekteyiz. Sonuç olarak 1960-1995 dönemi analiz sonuçları Neoklasik büyüme modelinin öngörülleri ile örtüşmektedir.

Ekonomik büyüme sosyal sermaye ilişkisi ikinci olarak 1980-95 dönemi için incelenmiştir. Bu dönemi seçmemizin nedeni sosyal sermaye verisinin bu dönem kişi başına düşen GSYİH artışını (bağımlı değişken) daha iyi açıklayacağı öngörü-

* The World Bank, <http://www.worldbank.org/research/growth/GDNdata>

Tablo 1. Kişi Başına Düşen GSYİH Artışının Belirleyicileri 1960-1995

Değişkenler	I	II	III	IV	V
Sabit	0.402 (0.117)	-0.476 (-0.140)	0.325 (0.097)	2.219 (0.651)	0.928 (0.244)
Log Y	-1.133 (-4.078)***	-1.223 (-4.385)***	-1.293 (-4.686)***	-1.577 (-5.085)***	-1.529 (-5.091)***
Log I	4.115 (4.458)***	4.083 (4.509)***	4.179 (4.716)***	3.857 (4.411)***	3.773 (4.257)***
POP	-1.259 (-5.525)***	-1.100 (-4.454)***	-1.036 (-4.238)***	-0.852 (-3.308)***	-0.770 (-2.762)***
Log SOCAP		0.450 (1.504)	0.345 (1.151)	0.292 (1.006)	0.252 (0.850)
POL			-1.129 (-1.589)	-1.374 (-1.964)*	-1.403 (-1.990)*
OPEN				0.224 (1.787)*	0.190 (1.427)
Log SSER					0.452 (0.791)
Düzeltilmiş R²	0.56	0.58	0.59	0.62	0.62
F Testi	16.06	13.092	11.494	10.812	9.237
White Heterosce Testi	1.695	1.528	1.575	1.718	2.376
Gözlem Sayısı (N)	36	36	36	36	36

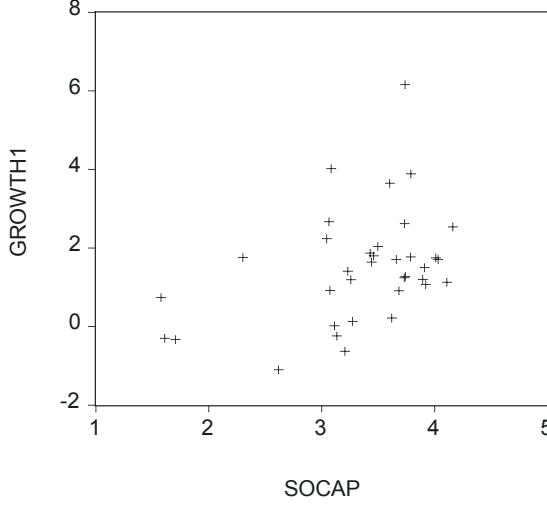
Parantez içerisindeki değerler t istatistiği değerleridir. ***% 1, **% 5 ve *% 10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

Tablo 2. Kişi Başına Düşen GSYİH Artışının Belirleyicileri 1980-1995

Değişkenler	I	II	III	IV	V
Sabit	5.058 (1.162)	2.840 (0.687)	3.325 (0.780)	4.411 (0.974)	4.235 (0.845)
Log Y	-1.272 (-3.001)***	-1.460 (-3.647)***	-1.527 (-3.628)***	-1.748 (-3.396)***	-1.758 (-3.283)***
Log I	3.021 (2.197)**	3.114 (2.440)**	3.239 (2.477)***	3.266 (2.479)***	3.263 (2.432)**
POP	-1.265 (-3.576)***	-0.950 (-2.702)***	-0.840 (-2.642)***	-0.870 (-2.348)**	-0.858 (-2.163)**
Log SOCAP		0.945 (2.488)***	0.896 (2.283)**	0.857 (2.147)**	0.850 (2.061)**
POL			-0.561 (-0.582)	-0.779 (-0.769)	-0.789 (-0.761)
OPEN				0.136 (0.756)	0.132 (0.701)
Log SSER					0.072 (0.089)
Düzeltilmiş R²	0.24	0.35	0.33	0.32	0.30
F Testi	4.779	5.714	4.542	3.826	3.168
White Heterosce Testi	1.794	1.999	2.207	2.292	2.119
Gözlem Sayısı (N)	36	36	36	36	36

Parantez içerisindeki değerler t istatistiği değerleridir. ***% 1, **% 5 ve *% 10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

Şekil.1 Ekonomik Büyüme Sosyal Sermaye İlişkisi

GROWTH1 (1980-1995) dönemi kişi başına GSYİH artış oranlarını, SOCAPDünya Değerler Anketi (1981, 91, 95-96) yılları güven düzeyi ortalamasının logaritmik değerini göstermektedir.

südüdür. Bu dönemin sonuçlarına göre açıklayıcı değişkenlerin tamamının katsayısı beklenen işaretlere sahip olsa da tamamı istatistiksel olarak anlamlı değildir. İstatistiksel olarak anlamlı olmayan değişkenler sabit terim, siyasi istikrarsızlıklar (POL), dış ticarete açıklık (OPEN) ve beşeri sermayeyi ölçen orta ve lise düzeyi okullaşma (SSER) düzeyidir. 1960-95 dönemi analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ekonomik büyümede yatırımların (I), nüfus artışının (POP), sosyal sermayenin (SOCAP) önemli rol oynadığını görmekteyiz. Bu üç değişken, bütün modellerde istatistiksel olarak anlamlıdır. Nüfusun artışı ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilerken, yatırımlar ve sosyal sermaye (güven düzeyindeki artış) pozitif yönde etkilemektedir. Ekonomik büyüme ile sosyal sermaye arasında pozitif ilişki aşağıdaki şekilde (Şekil.1) gösterilmiştir.

V. SONUÇ

Son yıllarda ekonomik gelişmede içsel faktörler kadar dışsal faktörlerin de önemi-
17.yıl Eylül 2002 · 88

nin anlaşılması, iktisadi gelişme sürecinde uzun vadeli kalkınma planlarını gündeme getirmiştir. Bu çerçevede, kişi ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkilerin yoğunluğu, sosyal sermaye olarak değerlendirilmekte ve bunların iktisadi gelişmeye olan etkileri analiz edilmektedir.

Bu çalışmada, sosyal sermayenin ekonomik büyümeye olan pozitif etkisinin varlığı yönündeki teoriler; gelişmiş ve gelişmekte olan 36 ülke verilerine dayanan ve iki farklı dönem- (1960-95) ve (1980-95)- için yapılan analizlerle test edilmiştir. Söz konusu testler sonucunda 1960-95 döneminde ekonomik büyüme ile sosyal sermaye arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki bulunamamış, 1980-95 dönemi için istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir ifade ile yüksek sosyal sermayeye sahip ülkelerde, yüksek ekonomik büyüme gerçekleşmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki ekonomik büyümenin diğer belirleyicilerinin analize katılmasıyla güçlenmiştir.

Bir ülkenin ekonomik gelişimi için sosyal sermayenin son derece önemli bir etkiye sahip olduğu, bu ve diğer benzer bir çok ampirik çalışmada ispatlanmıştır. Çünkü sosyal sermayeye sahip olan toplumlar birbiriyle kolay ve güvenilir ilişki kurabilmektedirler. Bu nedenle, birbirine güvenen ve birbiri için fedakarlık yapabilen insanlar, diğer fiziki ve beşeri sermayenin kazanılmasında çok daha başarılı olabilmektedirler.

Bütün bu değerlendirmeler sonucunda, ekonomik büyüme ve gelişme konularında ciddi problemleri olan Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok az gelişmiş ülke, ekonomik büyüme ve gelişme programlarını yeniden ele almak zorundadırlar. Çünkü ilgili ülkelerde ekonomik sorunların çözümü ve kaynakların daha etkin kullanımı amacıyla, çoğu vakit sosyal hedeflerden fedakarlık yapılabilmektedir. Ancak bu bağlamda şu iyi bilinmeli ki ilgili iktisadi problemler kaynağında ekonomik aksaklıklar kadar sosyal ve beşeri yetersizlikleri de barındırmaktadır. Dolayısıyla politika yapımcıları artık sosyal politikaları sadece bir refah artışı kapsamında ele almak yerine, ekonomik büyüme politikalarının bir unsuru olarak değerlendirmek zorundadırlar.

KAYNAKÇA

- ANNETT, Anthony (2001) "Social Fractionalization, Political Instability, and the Size of Government", IMF Staff Papers, Vol. 48, No.3, ss.561-92.
- BARRO, Robert. J. (1991) "Economic Growth in a Cross-section of Countries", Quartetley Journal of Economics, 106:407-43.
- BAUM, F. (2000) "Social Capital, Economic Capital and Power: Further Issues for a Public Health Agenda", Journal of Epidemiological Community Health, 54: 409-410.
- COLEMAN, J. (1988) "Social Capital in the Creation of Human Capital", American Journal of Sociology, 94 Supplement S95-S120. University of Chicago.
- FUKUYAMA, Francis. (2000) Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, Çev.: Ahmet Buğdaycı. Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, No: 370, İstanbul.
- GLAESER, Edward L, LAIBSON, David; SACERDOTE, Bruce, (2000) "The Economic Approach to Social Capital", NBER Working Paper, No: 7728.
- GROOTAERT, Cristian ve BASTELAER, Thierry van. (2001) "Understanding and Measuring Social Capital: A Synthesis of Findings Recommendations From the Social Capital Initiative", The World Bank, Social Capital Initiative Working Paper, No: 24.

EKLER

Ek-1. Ülkeler Listesi

Arjantin, Avustralya, Avusturya, Bangladeş, Belçika, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Almanya, Gana, İzlanda, Hindistan, İrlanda, İtalya, Japonya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Peru, Filipinler, Portekiz, Güney Afrika, İspanya, İsviçre, İsviçre, Tayvan, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Uruguay, Venezuela.

Ek-2. İstatistiki Bilgiler

Değişkenler	Arit.Ort.	Medyan	Maksimum	Minimum	Stan. Sap	N
G	1.505	1.455	6.160	-1.100	1.434	36
Y	8.746	9.063	9.635	6.782	0.796	36
I	3.065	33.065	3.450	2.410	0.173	36
POP	1.333	1.140	2.940	0.260	0.884	36
SOCAP	3.339	3.477	4.159	1.578	0.663	36
POL	0.233	0.180	0.990	0	0.248	36
OPEN	6.250	6.800	9.000	0.600	1.930	36
SSER	4.234	4.283	4.763	2.944	0.422	36

Ek-3 Korelasyon Matrisi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. G	1							
2. Y	-0.01	1						
3. I	0.16	0.38	1					
4. POP	-0.31	-0.71	-0.09	1				
5. SOCAP	0.39	0.54	0.10	-0.61	1			
6. POL	-0.14	-0.49	-0.02	0.46	-0.46	1		
7. OPEN	0.13	0.78	0.26	-0.67	0.51	-0.28	1	
8. SSER	0.18	0.72	0.22	-0.72	0.56	-0.32	0.72	1

GWARTNEY, J., Skipton, C. D., Lawson, R.A. (2000) "Trade, Openness, and Economic Growth", Working Paper, Florida State University.

HALPERN, D.(2001) "Moral Values,Social Trust and Inequality-Can Values Explain Crime", British Journal of Criminology 41:236-251.

KAWACHI,I.Kennedy, B.Lochner,K.Prothrow-Stith,D.(1997) "Social Capital Income Inequality, and Mortality", American Journal of Public Health, 87 (9) 1491-1498.

KNACK, S. (1999) "Social Capital ,Growth and Poverty: A Survey of Cross-Country Evidence," Social Capital Initiative Working Paper No.7 , The World Bank, Social Development Family Environmentally and Socially Sustainable Development Network.

KNACK, S.,P. Keefer, (1997) "Does Social Capital Have an Economic Impact? A Cross-Country Investigation," Quarterly Journal of Economics, CXII, 4, 1252-88.

La PORTA, R., Florencio Lopez –de Silanes, Andrei Shleifer, Robert W. Vishny, (1997) "Trust in Large Organizations", The American Economic Review, (87) 2, Papers and Proceedings of the Hundred and Fourth annual Meeting of the American Economic Association, 333-338.

MANKKIW,N.G; Romer D.; Weil, D.N.(1992) "A Contribution to the Empirics of Economic Growth", Quarterly Journal of Economics, 107:407-37.

NORRIS, Pipa (2001), "Making Democracies Work: Social Capital and Civic Engagement in 47 Societies", Working Paper, RWP01-036, John F. Kennedy School of Government, Harvard University.

OECD. (2001) The Well-being of Nations, The Role of Human and Social Capital.

OMORI, Takashi. (2000) "Balancing Economic Growth With well-being, Implication of Japanese Experience", Symposium on Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth well-being, semposyum bildirisi, Human Resourges of Canada and OECD, Mart, Quebec.

PAXTON, Pamela, (2002) "Social Capital and Democracy: An Interdependent Relationship", American Sociological Review, Vol.67, (Nisan: 254-277).

PUTNAM, R. (1995) "Bowling Alone :Amrica's Declining Social Capital", Journal of Democracy, 6 (1) 65-78.

PUTNAM, R. (2000) Bowling Alone – The Collapse and Revival of American Community, New York : Simon and Schuster.

RITZEN, Jo. (2000) "Social Cohesion, Public Policy and Economic Growth: Implication of the OECD Countries", The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being, Konferans Metni, Human Resourges of Canada and OECD, Mart, Quebec,.

SCHULLER, Tom. (2000), "The Complementary Roles of Human and Social Capital", The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being, Semposyum Bildirisi, OECD, Mart, Quebec.

TEMPLE, Jonathan. (2000) "Growth Effect of Education an Social Capital in the OECD Countries", OECD Working Paper N0: 00/36.

WHITELEY, Paul F.(2000) "Economic Growth and Social Capital", Political Studies,Vol.48, ss.443-466.

WILKINSON, R. (1996) Unhealthy Societies: The Afflictions of Inequality, London:Routledge.

WOOLCOCK, Michael. (2000) "The place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes", The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being, Konferans Metni, Human Resourges of Canada and OECD, Mart, Quebec.